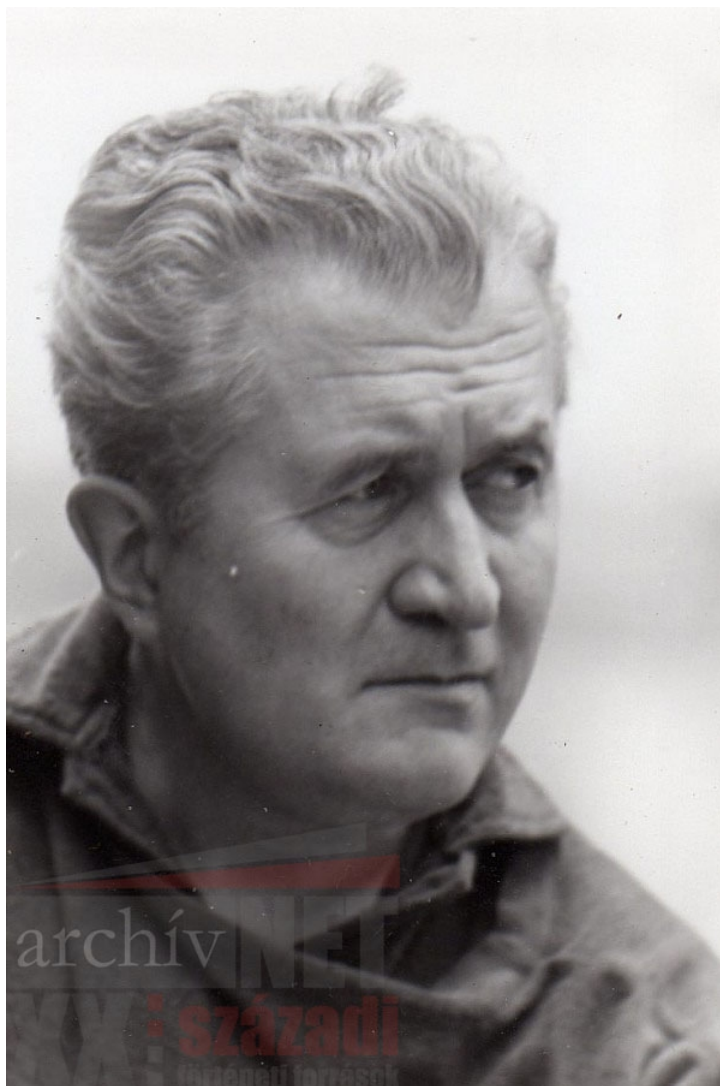

Cseres Tibor naplójegyzetei – 1956 ^[1]

Cseres Tibor (Budapest, 1915 – Budapest, 1993) Kossuth-díjas, háromszoros József Attila-díjas, a Magyar Köztársaság Zászlórendjének tulajdonosa, egyszóval „hivatalosan” is méltányolt író volt, akit az elismerések mindenkor megkésve értek. Az olvasók „naprakész” érdeklődését a regény műfaját megújító művei iránt az Év Könyve-jutalmak jelentették, ebben három ízben is volt része. 1986 és 1989 között a magyar irodalmat az Írószövetség elnökeként is szolgálta, nehéz időszakban súlyos feladatokat teljesítve. Tekintélyes életműve minden darabját, a nagyregénytől a publicisztikáig a magyarság sorskérdéseinek, a nemzeti önismeretnek szentelte. Pályatársai nem feledik említeni azt a székely-góbés derűt, amely az általa megírt súlyos történetek alól is biztatóan kicsillan. Naplóját nem az utókornak írta – ezt az olvasó is megállapíthatja majd a határidős teendők, időzített eseménytöredékek és időtlen, megírandó gondolatok összessége olvastán.

Bevezető

Cseres Tibor – szülőföldje Gyergyó, szülőhelye Budapest

Cseres Tibor

A jól megtermett *Portik-Cseres Péter* Moldvába járt fát vágni berukkolásáig. A hadseregben tanult meg írni, olvasni, s vitte szakaszvezetőségig. Mint katonaviselt, szerény, de biztosnak látszó anyagiakkal bíró legény magára vonta az eladósorban lévő lányok és családjaik figyelmét. A 17 éves gyergyóremetei *György Anna* igent mondott kérésére, s a fiatalok össze is házasodtak 1914-ben, röviddel az első világháború kitörése előtt. A szülőfalu, Gyergyóremete és a rokonság miatt lehetőséget kínálót Budapest egyaránt otthont jelenthetett[1] a gyereket váróknak. A nagyon várt első gyermek, Tibor meg is érkezett 1915. április 1-én – ami sok tréfálkozásra adott alkalmat. Az édesapát, *Portik-Cseres Pétert* előléptették őrmesterré, majd a második román betöréskor, 1918 végén vagy 1919 elején csatlakozott a *Kratochwill Károly* ezredes[2] által szervezett Székely Hadosztályhoz. Román fogságba esett, és a brassói várbörtönben raboskodott.[3] Innen szökött meg, kihasználva a munkavégzés kínálta lehetőséget, és menekült Magyarországra. A román hatóságok katonaszökevénynek minősítették, így ettől kezdve még látogatóba sem mehetett a Gyergyóremetén élő családjához.

Portik-Cseres Tibor édesanyja 1926 augusztusában adta vissza lelkét teremtőjének. Ettől kezdve, bár apja 1952-ig élt, a kis Tibor magára maradt, ráadásul kiskamasz korától öccséről, a két évvel fiatalabb *Palikáról* is ő gondoskodott. Volt malomban irodai alkalmazott, házitánító, londoner, kertész, parkettipari munkás, csavargári raktáros, modell, vasöntő, s belekóstolt a jehovista prédikátorságba is.

A középiskolai tanulmányait Portik Tibor – rövid marosvásárhelyi kitérő után – a főváros VI. kerületében működő, Kölcsey Ferenc nevét viselő reálgimnáziumban kezdte meg. Érettségét 1933-ban tett. Az iskoláról, tanáraitól évtizedek múltán így vélekedett: „Az én középiskolám azért volt jó, mert oda száműzték azokat, akik 1919-ben valamilyen szerepet kaptak, vagy vállaltak. [...] Így lett tanárom pl. Novobátsky Károly a kiváló fizikus-matematikus [...], vagy Hollendonner Ferenc természettudós, aki mintek növénytanra oktatott, ugyanakkor a legkiválóbb egyiptológusok hozzá küldték a múmiákat, hogy állapítsa meg azok korát. Ilyen tanáraink voltak: megtartották az órát, s mi nem is sejtettük, milyen magasnak járnak – nem túlzás: a világ tetején.” [4] Történelemtanárának egy-egy órája valóságos dráma volt: „Dermedten hallgattuk, még a következő óra tízpercében is meg voltunk rendülve, hogy magyarok vagyunk.” [5] A Kölcseyben ismerkedett össze Kárpáti Auréllal, [6] aki a Vajda Jánosról elnevezett társaság [7] elnökeként kinevezte maga mellé titkárnak. „Ilyen minőségben ismerkedtem meg – vallotta egyik interjújában – többek között Kosztolányival és Zilahyval. [8] Én fogadtam őket, és egyengettem útjukat az előadói asztalhoz.” [9] A titkári szereppel fizetés nem járt, így kénytelen volt a saját útján elindulni. 1934-ben egy füzetre való versét küldte el a Nyugathoz, Móricz Zsigmondnak címezve, amely ezután került Babits Mihály kezébe, de a telefonba közölt megjegyzésén túl – „Igen, bejegyeztem, számon tartom magát” – nem volt folytatás. [10] Ezt követően írásait Pálos Tibor írói álnévén juttatta el a szerkesztőségekhez, minthogy útkeresése során a pálos szerzetesi életforma választása is megfordult fejében. Támogatta őt Sárközi György, [11] Illés Endre, [12] versei, novellái jelentek meg a régi Válaszban, a Pesti Naplóban, a Budapesti Hírlapban. „A harmincas években Gelléri Andor Endre, [13] Tamási Áron [14] és Asztalos István [15] írói hármoszögéből indultam – emlékezik ezekről az évekéről Cseres. Talán mondatom, hogy nem rossz nyomom [...]”. [16]

A *Tájkép, elől guggolva* én című versesfüzet kedvező fogadtatása [17] megújította erőit, munkaeurájának piaci értéke is nőtt. Békéscsabára meghívták lapszerkesztőnek, így 1937-ben oda költözött, és mindenekelőtt dolgozott a „halvány ellenzéki” Békés Megyei Közlönyénél. Ismeretségi köre gyarapodott, személyes kapcsolatai erősödtek, a lapot azonban a következő évben, Ausztriának a Harmadik Birodalomhoz való csatlóása után megszüntetették. Budapestre visszatérve egyetemi előadásokat látogatott érdeklődésének megfelelően, de leginkább a közgazdaságtan felé fordulva. Ez a lehetősége 1938 végén megszakadt, amikor első ízben hívták be katonai szolgálatra. 56 hónapot szinte folyamatosan végig szolgált, amerre vezényelték, a keleti fronton, Újvidéken, Kolozsváron és más helyeken; 1941. július 5-től július 26-ig a szovjet fronton harcolt és sebesült meg. A kassai kórházban ápolták. Még ebben az évben megkezdte közgazdasági tanulmányait a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen. Itt egyetlen évfolyamtársról bizonyult eléggé értelmesnek és megbízhatónak ahhoz, hogy Tibor a jegyzetekből, *Stührmer Nóra* [18] jegyzeteiből jól felkészülhessen a kihagyott előadásokon elhangzottakból. Utóbb már nem csak a jegyzetek miatt találkoztak, szerelmük, összetartozásuk életük végéig kitartott. Kedvelt tanáraihoz is hűek maradtak, *Kislégi Nagy Dénes* [19] 1975-ben náluk ünnepelte 91. születésnapját.

Kovács Aladár [20] hathatós közreműködésével 1936-ban új kötete jelent meg, [21] az Országos Sajtókamara Újságírói Főosztálya felvette tagjai közé, ugyanazon év márciusában pedig a Magyar Filozófiai Társaság évdíjas rendes tagja lett.

1943. március 12-én családi nevét Cseresre változtatta, leveleit ezért egy ideig három névre is küldték: Portikra, Pálosra és Cseresre.

Cseres Tibor a negyvenes évek elején kidolgozta egy koalíciós szellemben működő lap tervezetét, amely elsősorban a Nemzeti Parasztpárt (NPP) törekvéseit képviselte Békés megyében. A NPP vezetői a terv megvalósítását nehéz feladatnak tartották, de nem elleneztek. [22] A család így 1944-ben Békéscsabára költözött, és a létrejövő *Viharsarok* című lap bekapcsolódott az újjáépítés, a többpárti demokratikus politikai rendszer megformálásának helyében is rendkívül bonyolult küzdelembe. Lehetőség szerint egyengette a szlovák–magyar megbékélést a kölcsönösség és az egyenjogúság alapján. [23] Közreműködött a helyi, nagy hagyományú kulturális község, az Auróra Kör [24] újraindításában, a MADISZ-székház [25] „irodalmi, szociográfiai, földbirtok-politikai” szemináriumainak tartalmassá tételében. [26] 1946 őszén a már 31 éves, egyetemi tanulmányait is befejező, írói tervekben gazdag lapszerkesztő visszatért Budapestre.

Cseres Tibort 1950. június 27-én vette fel tagjai sorába a Magyar Írók Szövetsége. Mint a legtöbben, ő is a zavartalan írói munka feltételeinek biztosítását kívánta: érdekeinek védelmét (honorárium, jogdíj, adózás, biztosítás, nyugdíj, stb.), élénk, változatos, tartalmas, a világra kitekintő, kötetlen írói találkozásokot, ismeretségeket, barátságokat elősegítő, az irodalmi kávéházakat is pótló körülményeket, őszinte, nyílt eszmecseréket irodalmi, társadalmi, politikai, a nemzet egészét érintő kérdésekről.

A politikai tisztogatás, fegyelmezés félreérthetetlen célját egy Révai József [27] részére készített feljegyzés így összegezte: „A Magyar Írók Szövetsége a tagrevízió után lényegesen megváltozott. Alkalmasabb lett arra, hogy irodalmunkat a Párt útmutatásai alapján irányító, szervező és összefogó elvi testületté váljék.” [28] Mit várhatott, milyen magatartás tarthatta a pályán Cseres Tibort apja múltjával, saját magyar királyi honvédtisztként végigszenvedett háborús éveivel? Hatalmas munkabírással, jelentős élettapasztalattal, mindig az „arany középút” felé igazítva lépteit, vetette bele magát a munkába. Ezért nem lehet csodálni, ha Cseres Tibor már 1950-ben, 35 évesen feltűnik a szövetségi tisztségviselő-jelöltek, majd a tényleges megbízást elnyerők sorában. Tőle is azt várta a pártvezetőség, hogy élénkíteni fogja a szakosztály „rendkívül passzív” tagságának munkáját, mivel az ott rendezett viták előkészítetlenek, alacsony színvonalúak voltak. Holott a felső vezetés minden közös összejövetelt tudni kívánta, kik, mikor, miről és mennyi ideig fognak beszélni.

Még 1951. december 23-án egy pártcsoporthgyűlésen *Gera György* [29] felvetette Cseres Tibor nevét, mint olyan személyt, akinek a pártban lenne a helye. Erre *Enczi Endre* [30] megkérdezte: miként lehetséges, hogy Cseres nem párttag, vagy legalábbis nem volt párttag? Többen azt válaszolták: tudomásuk szerint a parasztpártnak volt a tagja. Csak 1955 őszén, a politikai viharfelhők tornyosulása idején próbálkozott újra a pártszervezet vezetése a párton kívüliek megnyerésével. Ekkor, 1955. szeptemberben a régi barát, *Tardos Tibor* [31] vállalta Cseres Tibor meggyőzését. Sikertelenül. *Veres Péter* [32] – akivel Békéscsabai szerkesztősége idejéből személyesen ismerték egymást – tette fel decemberben az elnökségi ülésen a kérdést: „Cseres még párton kívüli?” Mire *Illés Béla* [33] így válaszolt: „Azt hiszem, igen.” 1957-ben *Mesterházi Lajos* [34] szerint „Cseres Tibor, Örkény István, Tóth László és mások talán termékenyebbek, mint valaha, de visszakanyarodtak arról az útról, amelyet a szocializmus irányába tettek, s régi politikáitlan, vagy arra törekvő naturalizmusukat folytatják.” Ezzel Cseres Tibor és a kommunista párt viszonya egyszer s mindenkorra tisztázódott. Több beléptetési kísérlet nem történt.

Az 1955-ös, gyengén sikerült könyvnap után elhangzott túlzó kijelentés szerint Magyarországon 20 ember ügye az irodalom. A Szövetség vezetőségi ülésein egyre hevesebb viták dúltak, az ország közvéleménye lassan elhitte, hogy az írók az értelmiség pártellenes lázítói. Az egyik pártcsoporthgyűlésen elhangzott megállapítás szerint „1954-ben lényegében véve az Írószövetség feloszlott, annak deklarálásával, hogy csak 60 író van. És majdnem feloszlott a pártszervezet is.” 1951-ben és 1955-ben Cseres Tibor József Attila-díjat kapott.

Cseres Tibor 1956. január 7-től a szeptember 22-én megjelenő számg szerkesztőbizottsági tagja volt az *Irodalmi Újságnak*. Beválasztották az Írószövetség 1956. szeptemberében esedékes közgyűlését előkészítő bizottságba, valamint a jelölő bizottságba, és végül az Elnökségbe is. [35] A Belügyminisztérium VI. osztálya „feldolgozás alatt” tartott egy ellenforradalmi csoportot, amelynek vezetője – az osztály 1956. július 17-i jelentése szerint – *Timár Máté* [36] író, kulák volt, aki szoros kapcsolatot tartott egy magukat „Harmincasok”-nak nevező, jobboldali nézeteket valló fiatal írókból álló csoporttal. Ennek tagja volt *Szűcs László*. [37] Cseres Tibor, *Ari Kálmán*, [38] *Juhász Tibor*, *Sebestyén László* „és még néhány hozzájuk hasonló fiatal író”. Mindannyian hittek – a jelentés szerint – a rendszer gyors megváltozásában. Cseres Tibor lelki állapotát, viszonyát a Irodalom, majd szabadságharc eseményeihez hűségesen tükrözik naplójegyzései (*lásd az 1. számú dokumentumot!*), az *Ember fia és farkasa* című írása és a benne megjelenő, az ő magatartását is sejtető főhős.

Telefonon, ha lehetett személyesen vitatta meg ismerőseivel, például a közelben lakó Tamási Áronnal a dolgok alakulását. „Nem tartozott a hangos ellenforradalmárok közé” – állapította meg róla egy hivatalos káderezés.

Az Írószövetség működését az első Kádár-kormány 1957. január 17-én felfüggesztette. Újjászervezését a Politikai Bizottság 1958. november 25-i határozata alapján kezdte meg a kimondottan ezzel a céllal életre hívott Irodalmi Tanács. Cseres Tibor nem volt jelen a tárgyalásokon, a vitákon, és nem szerepelt az alapító tagsági javaslatok egyikén sem. [39] A december 7-i elnökségi ülés egyik javaslata az volt, hogy a soron következő választmányi ülésen tárgyalják meg mások mellett Cseres Tibor felvételét is. [40] Az 1960. január 6-i ülésen a Választmány felvette az újjászerveződő Írószövetség tagjai közé, erről a 14-én kelt levélben értesítették.

A kultúrpolitika irányítását 1957-ben Révától átvevő *Aczél György* [41] 1963 tavaszán figyelmeztette az írókat, memorandumok helyett műveket írjanak. Ne legyenek elbizakodottak, az Írók Szövetsége még nem felel meg 100%-ig az eszmei offenzívában vállalt feladatainak. Az *Élet és Irodalomtól* azt várták, hogy élharcosra lesz a szocialista közgondolkodásnak. Ehelyett induláskor az írói-olvasói bojkott miatti alacsony színvonal, majd a polgári irányzatokkal szembeni rokonszenve miatt támadták, végül 1963-ban el is vetették az Írószövetségtől. 1964-ben Dobozy Imre [42] szerint a „magyar sajtó és a magyar irodalom között soha ilyen áldatlan rossz viszony nem volt”. Az évtized végére ez a helyzet változott, a napilapok, folyóiratok szerkesztőségei 1969-ben rendre felkeresték az írókat, így Cseres Tibort is.

Urbán Ernő [43] említette egy vitában: „Véleményem szerint az utolsó három esztendő legjobb falusi témájú írása – a szerző kisregénynek nevezi ezt a tulajdonképpen 30 oldalas novellát – Cseres Tibor műve, az Ember fia és farkasa.” A Londonban megjelenő *Irodalmi Újságban Fenyő Miksa* [44] a következőket írta: „Cseres Tibor írására – Ember fia és farkasa – szívesen gondolok. [...] Ha valami fogalmat akarunk kapni a zavarról, amely a forradalom létrejötté után ottthon az emberek, különösen az írókat dúlón nyugtalanította, akkor olvassuk el Cseres írását. Formáját is kedvelem, ahogy az író elbeszélése eseményeit ellenőrzeti egyik szereplőjével.”

Szinte nem volt olyan könyvkiadásról, a korabeli magyar próza helyzetéről, emberábrázolásáról (munkás- és parasztabrázolásáról) szóló beszámoló, tanácskozás, vita, ahol a felsőfokon dicsért s helyenként merészségéért, újszerűségéért bíralt alkotók között ne szerepelt volna, ne említették volna a *Hideg napok*, a *Pesti háztetők*, az *Ember fia és farkasa* és az *Egyetlen asszony = Fekete rózsza* című alkotását. A bíráló megjegyzések is voltaképpen elismerésnek számítottak, mert a szocialista eszméiség hiányát rótták fel neki.

Az évtized derekán ülte 50. születésnapját. *Szeberényi Lehel*, [45] a dunakanyari jóbarát az *Élet és Irodalomban* így köszöntötte az életművét kiteljesítő pályatársat: „Ma már tudott dolog, hogy Cseresünk kicselezte a kort, hasznára fordította, s tán egyetlen, az időben elmerült perce sincs, mellyel önmagának, s immár művében az irodalomnak elszámolni ne tudna. [...] Egyedül ő tudta, hogy az idő múlt valami. Ő tudta és eszerint cselekedett. [...] Ahogyan a szegény ember hordja össze a házát, minden – látszatra – haszontalanságot felszedve az úton. Hiszem és állítom, minden darab téglának abban a pillanatban, amikor felemelte, tudta eljövendő helyét az épületben.”

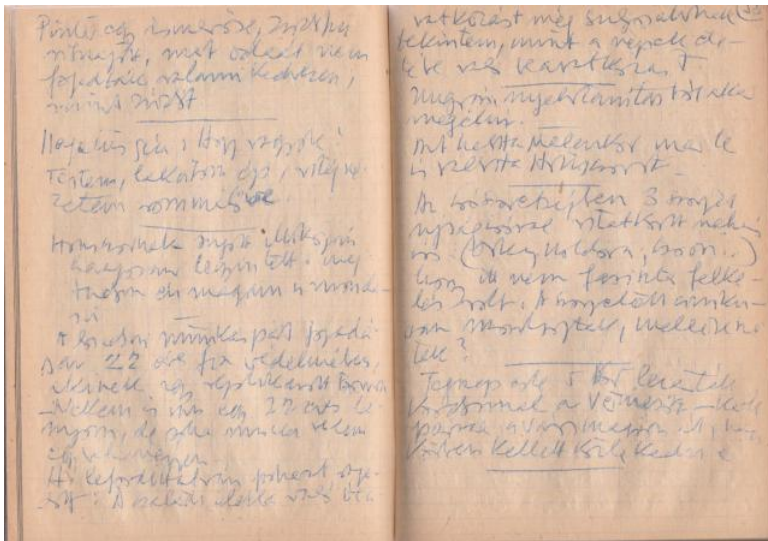
Bár a földi életének felén túljutott Cseres Tibor ebben az évtizedben gazdag írói termést takarított be, a *Hídeg napokról* mégis érdemes külön megemlékezni, hiszen három változatban is testet öltött, s a magyar filmművészet világsikerének részese, de utat robbantott a nemzeti lelkiismeret-vizsgálat, a kendőzetlen önismeret, a magyarság lelki megújulása számára is.

Cseres 1942 óta őrizte, érlelte, formálta a témát, várva a feltételek és lehetőségek jelentkezését. Már a *Kortársban* megjelenő részletek nagy érdeklődést és őszinte elismerést váltottak ki. A könyvet pedig az olvasók és kritikusok, kiadók és terjesztők, az íróársak remekműként üdvözölték. Ellenérzés, felháborodás, tiltakozás is kísérő jelensége volt a mű megjelenésének: szitkozódó levelek, életveszélyes fenyegetés, egyetértő olvasói dicséret a harcokban résztvevőktől, valamint a bácskai túlélők segítőkész bátorítása – ez mind ott volt a szerző postaládájában. A mű hatását itthon és külföldön egyaránt – más-más indítékok alapján – a végsőkig fokozta a kisregény filmváltozata. *Kovács András* [46] filmrendező már korábban is sikeresen dolgozott együtt Cseres Tiborral. A film a hazai bemutatás előtt a Karlovj-Vary-i filmfesztiválon nagydíjat nyert, s ettől kezdve sikert sikerre halmozott.

Az Írószövetség 1960. november 29-i elnökségi ülésén Dobozy Imre a harmadik helyen Cseres Tibort javasolta díjazásra a *Várakozó özvegyek* című novelláskötetéért. 1962 őszén a *Pesti háztetők* című könyvét kívánták József Attila díjjal (I. fokozat) honorálni, 1963 januárjában ismét, a díj átadására végül csak 1965-ben került sor.

[Az életrajz befejező részét az *ArchívNet* egy következő számában közöljük – A szerk.]

Dokumentum

1.

Cseres Tibor 1956-os naplóbejegyzései

Budapest, 1956. október 23 – december 30.

Október 23.

Mindjárt az első estén, a Sztálin-szobor ledöntésénél a nagy siker hevületében valaki elkezdte: le a zsidókkal, vamzerek [47] a zsidók!! Egy fegyveres felkelő (zsidó fiú nyilván) odaállt a kiabáló elé, kigombolta ingét a mellén, először ide löjtek! Mert én is zsidó vagyok! – Elszégyenült, elkotródott a lehurrogott antiszemita.

Egy civil ruhás férfi holtteste a Lánchídon. Ki lehet? Mellén a kinyílt lövés helye. Rajta egy kis csokor szegfű. Papír tűzve rá: Itt jártam. Feleséged: Isten veled.

November 5.

A Corvin-közt tüzességgel kezdték löni. Szakértőjük tanácsára feladták az állást. Egyetlen halottjuk ott nem volt. Mikor az oroszok gyalogsággal roharni kezdtek, senkit sem találtak ottan Pongrátz Gergelyék [48] – Dinnyés [49] könyvet válogat az antikváriumban: vidám, elégedett, hogy őt nem üldözte senki. Nem lesz miniszter? Miniszteri tárca és nő után nem szabad szaladni. Mindkettő végül is megkeresi.

Kádár beszédben Dudásról [50] Mérnök, 1943-ban mint a komm[unista] munkásság megbízottját Horthy küldte tárgyalni Moszkvába. Most egy szárral [!] kezébe vette a hatalmat 60 emberével és Nagy Imrével tárgyalt. Elfogták, de Király vörögy [vezérőrnagy] városok [városparancsnok] elengedte.

November 16.

16–20 ágyúörgést hallottam, egyet a hegyek mögül. Mondják, a Hűvösvölgyben folytak harcok – tele van tankokkal s az erdő felkelőkkel. Munka! Szombaton felveszik a munkások a munkát, ha igaz. A Nagy-budapesti forradalmi munkástanácsokkal megállapodtak állítólag. Feltétel: 2 heti haladékat kap a kormány, hogy teljesítse a követeléseket. Ha nem teljesíti, újra sztrájk. Jelenet a Lánchídnál. Gyerek: mongol katona puskás őr. Egy nő leállt előtte. Zavartan mosolyog a katona. Egy idős férfi oroszul kérdez tőle valamit – mongolunk mosolyog. – Tito-beszéd [51] Polában: a szovjet beavatkozás nagy hiba volt, helytelen volt. Az első megengedhetetlen, a második csak hiba – de a szocializmus, a nép érdekében szükséges volt. Ki kell vonni a csapatokat. A *Pravdában* Hodze [52] cikket írt, mindennek Tito az oka – a szocializmus csak moszkvai módra lehet. – Titóhoz, hogy Nagy Imrét és ne Kádárt támogassák. – 10 növendék, diákfelkelő berontott a Színművészeti Főiskola Vas utcai portájára. Üldöznek! A portás bezárta a kaput, ezek leszaladtak az óvóhelyre.

November 17–18.

H. sporttársa: sehol nem veszik fel a munkát. Az ő kalandja: Penteléről jövet két kocsijukat vagy 3 szovjet teherkocsi kísérte, Téténynél kilőtték a kerekük abroncsát. Jelekkel tudtukra adták, kik vannak hátul. Leszerelték a kerekeket, majd valami tankra téve vitték őket szembe a harcba, az orosz tankok ellen. – A kőbányai állami, honvédségi szanitéc közli: nem tudjuk tovább tartani magunkat, s nehogy orosz kézre kerüljön, kihozták a nagy szalonnákat, s a sorban állóknak, mindenkinek szeltek egy-egy jókora darabot. – Déry a vasrácsoknál: legyen Kodály az államfő és kész! – Vasút, posta, szovjet megszállás alatt – orosz gyalogság jön? – 600–700 forintos játékműveket vásárolnak. – Kádár: megleszünk mi írók nélkül is! – Tegnap elfogták Krassótt[53] és tanítványait, de már kijöttek. Boldizsárt[54] kiengedték, nyomban szétkürtölték a várost. Az Írószövetség is megmozdult érte.

A felkelők Szentendre felé húzódnak.

November 19.

Azért nem megy a földalatti, mert ott fölötté tankok megtörték az utat és veszélyes. Még most is járnak fölötté a Dózsa úton. Záhonynál ömlik a szerelvényeken a gyalogság (Csomósnak mondta egy vasutas). Női fodrásznál: az orosz tejkonzerv meg van mérgezve. – Szentendrénél két vagon mézet és két vagon csokoládét vettek el a vöröskeresztől a ruszok. – Nehru[55]: a magyar felkelés népmozgalom, nem maradhat eredménytelen. – Boldizsárt és Pető Tibort[56] azért tartóztatták le, mert ők fogalmazták az újságírók elég erőlyes legutóbbi kiáltványát. B: nem Gimes,[57] nem Fehér Lajos[58] csinálja a *Népszabadságot*, Tóth Bence: Szentkirályi.[59] Gulyás: ő is csak az első két számot, de nem járt be, mint annyian mások sem (talán Fekete Sándor).[60] – Lénárt évekig nem akar újságíró lenni. – Gulyás is kapott lapengedélyt 4. előtt Horváth Sándorral[61] és Szentkirályival, utóbbit nem engedték Losonczyék.[62] Aztán Horváth meggondolta – Magyar Falu lett volna, így N-nek 2 lapja is volt. – Kassák[63] elmagyarázza Tamásinak a Kormányhoz küldendő nyilatkozatot, melyet az elnökség nevében Márkus fogalmazott: Tiltakozunk a Marosán-beszéd rágalmai ellen, hogy a magyar írók keverik a bajt legutóbbi nyilatkozatukkal. Ezt nem mi, más adta ki, magánember, mert írók nov[ember] 12. óta nem nyilatkoztak meg. – A kispesüti textilbe 500-an mentek be az 5000-ból. A MOM-ba[64] sokan bejöttek, de nem végeztek produktív munkát. – Ki kormányoz? Gerő[65] idejében a nagykuttyák. Most: Kádár, Apró,[66] Dögei.[67] – Illés Béla[68] ígérte, hogy megvédi azt az író, akinek bántódása esnék. – Az özönlő gyalogság tábora Szolnoknál, az éle Vecsésnél van. – Takács Tibor[69] két nyári hónapot töltött Romániában, 60 verset írt. – Kivégezték a szovjet katonákat és tiszteteket, akik a magyar felkelőkhöz csatlakoztak (vagy nem lőttek rájuk).

November 20.

Képes:[70] Megúsztta elfogatása éjszakájának borzalmait, mert az udvaron az éjjel nagy csoszogást hallott.

November 21.

Hegedűs Géza:[71] Hogy vagyok? Testem, lakatom ép, világnézetem rommá löve. Az Írószövetségben 3 szovjet újságíróval vitatkozott néhány író: (Sarkadi,[72] Moldova,[73] Csoóri),[74] hogy itt nem fasiszta felkelés volt. A szovjetek cinikusan mosolyogtak, mellébeszéltek? – Tegnap este 5-kor lezárták kordonnal a Vérmezőt – kerékpárral a Városmajoron át kellett közlekedni. – Ottlik[75] terve: a külföldi írók honoráriumát el kellene venni a magyarországi írók részére. – Tegnap öttagú küldöttség ment a szovjetekhez [Granyik?], Illés, Illyés,[76] Háty,[77] Tamási, Benjamin.[78] Udvarias, kimért diskurzus. Nem, nincs deportálás. Egy szerelvény ment Csapig, azt is visszahozzák. A magyar vidéken, egyéb helyeken, persze vannak táborok. Megígérték, hogy nem visznek többet, de az írók is ígérjék meg, szólnak a sztrájkolókkal néhány meleg szót. – Elnökségin Örkény ellen, Illyés lehordta Örkényt. – Új pártjelvény: kalapács zabszemmel.

November 23.

Sarkadi Vértessel[79] tárgyal mint sorstárssal az Írószövetségben. Az Új Hangosok együtt ebédelnek – elkülönülve. – 2–3-ig néma sztrájk – senki az utcán. Hubayéktól átmegyünk Réz Ádámékhöz[80] – onnan látni lehet a Gellérthegyet, j[ár]őrrel találkozunk. – Moldova berontván a szovjet újságírók elé: Én proletár származású vagyok, párttag, rokonszenyből megtanultam oroszul, de ezek után harcoltam és harcolni fogok, amíg lesz rá lehetőség. – Tamási Áron: 1957 boldog év lesz, csak ki kell várni.

November 24.

Papp Laci[81] és Molnár Géza[82] hazajöttek egy hónap múltán 3 hónapos moszkvai útjukról. – Nagy Imréék nem tértek haza a jugoszláv követségről. – A MOM már termel, adott is át egy rakomány órát az oroszoknak, ezért a gyár dicséretet kapott.

November 25.

M. Jánoséknál:[83] Szobek[84] Ungvárig futott a pogromok elől. Itt az a híre terjedt el, hogy kivégezték. Visszajövén bement a minisztériumba, de eltanácsolták. – Marosán azért olyan dühös, mert 12-ed magával kivégezni vitték a felkelők, s csak egy szakaszvezető szabadította ki őket: Ugyan emberek, hát miért csinálnak ilyet. – Erdeit[85] állítólag Tökölről a Fő utcába vitték s onnan a főhadiszállásra. Valami vallomást akarhattak tőle Nagy Imréék külföldi kapcsolatairól, de nyilván még nem mentek vele semmire. A Zöld Sándor[86] eset óta még négyszemközt is roppant óvatos volt. – Maléter Pál[87] Ludovikás Horthy-tiszt volt. Fogságba esvén antifasiszta lett (sz[áza]d[o]s), ejtőernyős 44-ben az Érmihályfalva melletti harcokban, vagy még előbb. Elfogták, halálra ítélték – az ügyészségről Révész Géza[88] mentette meg és bújtatta a lakásán. Ezért nem mehetett ki, hanem valahol idehaza lappang.[89] – Már Ortutay[90] sem vállalja a miniszterséget.

Cseres Tiborné Ülkei Nóra: M. János a népi demokratikus állam egyik élen lévő gazdasági vezetője. Ő is, felesége is megjelenésükben mind a ketten szerény, rossz szabású, de jó minőségű ruhát viselnek. És az örök mosoly – nevetés. Ma, november 25-én még korán van szarkazmus vagy gúny nélkül nevetni! Mikor T.[91] a Kiliánban volt, M. Jánosnéval találkozott. Jánosnénak mondtam, hogy T. a Kiliánban tárgyal – Jné azt feleli, János meg bent van a parlamentben, mert nagyon jobbra tolódik a dolog – megpróbál valamit tenni.

Okt[óber] közepéig M. J.-ék rendelkezésére autó és sofőr állt – jövedelmük legalább 5 ezer volt. M. J. mondta, hogy öccse bent volt Münnichnél,[92] s megmondta, hagyják meg fegyverüket, bízzák meg valamelyik emberüket rendfenntartással, s majd elvállik, mennyire megbízhatóak. Münnich a VIII. és IX. kerületet bízta rájuk és itt valóban fegyelem van. Fegyverük megmaradt – bántódásuk nem esett. A Zrínyi Akadémiát úgy szállták meg az oroszok, hogy az Akadémiát először löni kezdték, ezt megsejtve és megelőzve az akadémia épületéből mindenki kivonult. Az Akadémiát alaposan összelőtték, de mire a tankosok körülvették és bevonultak, egy lelket se, egyetlen halottat sem találtak. Így teljes állományban a november 4-i létszámban veszteség nélkül megmaradtak. Persze nov[ember] 4. előtt sok volt a halott. Pongrácot[93] miért kedveli M. A? Kítűnő katonának, bátor embernek tartja.

November 27.

Kisfiú, vállán géppisztoly, becsenget – Néni kérem, ha jól megtörlöm a lábam, szabad egyet löni az ablakból?

November 28.

Bogáti Péter,[94] aki magyar hajón tiszthelyettesként utazott, 25 napja tért haza. – Sporttárs már kétszer is volt odaát. A nádason keresztül akadály nélkül, Bősárányánál. – Volt, aki egy csirkét vett, s azt hajtogatva ment át a határon. – Pest főbejáratainál táblák: ezt a várost szocialista megőrzésre átvették a szovjet haderők. Zsukov[95]

November 30.

Találk[ozás] László Gyuszival, ő sem akar pártba lépni, kiábrándult. Közben mellettünk baktat el Szalay Béla,[96] a pártvezetők vezető kultúrpolitikus. – Saska szerint a francia írók azt kívánják, hogy a magyar írókkal Budapesten személyesen találkozassanak. Szerinte Ehrenburg,[97] Tyihonov nem írták alá a magyarokról szóló nyilatkozatot.

December 4.

Tildy:[98] (kitárt karral) megnyíltak a pokol kapui.

Hubay Visegrádra szeretne menni a családdal. – Kalmár:[99] a filmgyártást állami bázison félmagán produkcióban próbálják felújítani, elképzelné.

Ü. N.: Az Andrassy úton már mindenki virággal ment. Férfiakat kivéve. Minálunk nem volt virág. Szerezni akartunk. Egy csoportot láttunk nem messze – egyik nő kezében nagy csomó virág, többen körülállták és mindenki kapott egy szálát. Mi is odamentünk és kérdeztük, van-e még eladó virág. – Nem, nincs eladó, üzemből vagyunk, és mindenki közülünk kap egy szálát. Tovább mentünk. Egyre többen jöttek szembe velünk. Érdeklődésünkre azt felelték, ők már voltak, letették a virágjukat. Közben tankok dübörögtek a Hősök tere felé és több, katonákat szállító autó, amin géppuska volt. A katonák fegyverüket lövésre készen tartva utaztak. A géppuskánál is ott állt készenlétben egy katona. A Rippl Rónai u[tcá]ba kellett fordulni, mert csak kerülővel mehettünk a Hősök terére. Amikor befordultunk, egy-két riasztó lövés volt. A kordont a Vörös tér felé magyar rendőrség tartotta. A Múcsarnok mögött közelítettük meg az emlékművet. Az úton átmenni nem tudtunk, az orosz és magyar katonák nem engedtek. Közben a Szózatot és a Hymnust [!] énekeltük, több hiábavaló kísérlet után az asszonyok a környező villanylámpa-oszlopokat virágozták fel. Lehattunk 3–4 ezren. Elkezdett erősen esni. Mi Alizzal[100] visszahúzódtunk a Jug[oszláv] Követség elé. Közben újabb asszony-áradat érkezett. Éppen indulni akartunk újra vissza az emlékműhöz, amikor a Múcsarnok felől kanyarodtak az ismeretlen katona sírja felől, a gyászleplek és nemzeti színű zászlós asszonycsoport megindult. A Szépművészeti Múzeum felől kanyarodtak az ismeretlen katona sírja felé, ahol már százával égtek a gyertyák és rengeteg virág volt. Ekkor az Andrassy út felől 8–10 orosz katona lövésre készen tartott fegyverrel az üres téren az asszonyok felé szaladt. Az asszonyok meg se rezzentek, bátran, lassan haladtak a cél felé. Ott sorban letették a virágokat és tovább indultak. A katonák nem löttek csak össze-vissza szaladgáltak, de még megbontani sem tudták a menetet. Az asszonyok zárt sorokban elindultak a Vörös téren át a Rákóczi úton keresztül a Petőfi szoborhoz. Ott zászlótisztelgés, Szózat- és Hymnus-ének, majd a Parlament elé vonultak volna – de az orosz tankok elállták útjukat. A Hősök terén egy oroszul tudó asszony kérdezte az egyik orosztól, hogy miért kell fegyverrel fenyegetni a virágot vivő asszonyokat. Azt mondta az orosz, hogy ők nem akartak löni.

A Hősök terén egy csoport asszony körülvelt egy külföldi diplomatát és magyarázták neki tört némezséggel, hogy ők nem fasiszta feleségek, hanem szegény munkásfeleségek. Az asszonyok menete olyan hosszú volt, hogy a Nagykörúttól a Keletiig ért. A Petőfi-szoborhoz már csak talán a negyede jött el. A Parlamenthez még kevesebben. A Hősök terére állandóan özönlöttek az asszonyok. Aliz teljes erejéből énekelt. Csak nehezen tudtam meggyőzni, hogy az nem időszerű... Hazajövet Aliz azt sajnálta, hogy nem volt fejünk fölé sortűz. Több hősiességre vágytunk.

Cs. T. December 6.

Letartóztatták *Tamási Lajost*,[101] *Molnár Zoltánt*, *Obersovszky Gyulát*.[102] Tamási Lajost kiengedték. Állítólag 2 vádpont volt ellene: 1.: a Fény utcában kiragasztott némely plakátot (ott sem járt persze), 2.: egy funkcionáriusnak mondta: a Kádár-kormány hazaáruló és az oroszok menjenek az anyuk picájába. – Horváth Imre[103] fia: Amerikába megyek, ha ott apámmal találkozom, szemem köpöm, mert hazaáruló. – A Nemzetinél írógrémiumot formáltak. Illyés, Németh,[104] Tamási, Illés, Weiner, Karinthy – többi nehezen. S ha ő, legyen Illés is. Ha jobbra fordul Illés, ha balra Major.[105] Miklós[106] Svájcba akar menni régi kapcsolataihoz az írókért.

A Sztálin-szobor talpazatára: Üsd vágd már nem apád. Kilőtt tankra: Vigyázat! Fent dolgoznak. Mellé: Nem vigyáztak! Másikra: Generálózva 1956. október 28-án Budapesten.

December 9.

Munkástanácsok eredménytelensége miatt 48 órás általános sztrájkot hirdet.

Éjfélkor motorzúgás (lehet, hogy a MOM gépeinek zaja), de a 48 órás sztrájk híréből bensőmben élénk remegés. – Fel a fejjel, amíg van. – Malenkov[107] állítólag Pesten járt.

Ü. N. December 10.

P. bácsi[108] sofőrje meséli, hogy egy deportált forradalmár csoport érkezett Odesszába. Ott olyan ágyúzás és lövöldözés fogadta őket, hogy ők szabadon bocsátották őket, mindenki fusson, amerre akar – ők is elfutottak. Három fiú beült egy éppen kezük ügyében várakozó dzsipbe és Budapestig jöttek vele.

Cs. T. December 11.

Találkozom Barabással,[109] Rókussal szemben laktak, de szerencsére mindjárt kapott lakást a Tóth Lőrinc utcában. Tegnap voltak nála, hogy lépjen be a pártba, de ő nem. Neki még lelkiismeretileg előbb el kell intéznie magával egyet s mást.

December 12.

A Körtéren csoportosulás, karhatalmi alakulatok körülvelték őket, lövöldöztek (a fejek fölé), majd 30 munkásfiatalt elkaptak. Elvittek. – Timár Jancsi[110] megjelent kerékpáron. Előbb kizárták, majd megerősítették a szivattyúgyárban. Most maga is a sztrájk mellett szavazott. Jancsi visszakapta a káderlapját. Egy TJ-re vonatkozó levél volt benne. Kiderült, azért csapták el a minisztériumból, mert gátolta a szakemberek kirekesztését s a munkáskáderek behozatalát.

December 23.

Fekete Gyulát[111] kedre virradóra elvitték. Csengőjük nem volt, ajtójukat betörvén ágyuk mellett álltak meg a géppisztolyosok, arcukba világítván. Felesége egészen megzavarodott ettől. Veres Péter[112] a Parasztpárt alakuló ülésén sírva fogadta meg, hogy többé nem lesz balekje idegen érdekeknek. Illyés alig tudta lecsillapítani. Mikor habzó szájú fiatalok felelősségre vonásokat emlegettek, ugyancsak Illyés támadt rájuk: Először magyarok vagyunk, azután politikusok: vitázni ráérünk máskor, később!

Zelk[113] szerint 4-én a lánchídi és a távolról érkező szovjet páncélosok közelében magyar tisztí egyenruhába bújt ávosok álltak, hogy azt higgye a falvak lakossága, magyar páncélosok mennek a főváros védelmére. – Keresztury[114] is keresztbeidéztek, mikor Zelket és Paizsot, meg az értelmiségi tanács más tagjait. Azt vallotta, a rendelet láttán éppen ma (akkor) akarták összehívni még egyszer a tanácsot, hogy feloszoljanak, de ezek után, az idézés és kihallgatás után nem várják, hogy ő odamenjen és valamiféle indítványt is tegyen a feloszlásra, hiszen azt híhetnék társai, hogy itten megbízást kapott s azt teljesíti, pedig még a látszatát is el akarja kerülni annak, hogy ő Kádár utasítását teljesíti. – A Nemzeti Múzeum pornográf gyűjteményét teljesen kifosztotta az orosz őrsg. Mint nemzetőr[115] velük volt Belia György[116] is, ő tudja, látta. Véletlenül bezárták az oroszok társaikat is, akkor történt a fosztogatás.

December 16.

Három részeg orosz katona énekel az utcán. Az egyik a Himnuszt, a másik a Szózatot énekl (hiszen annyiszor hallották mostanában), a harmadik meg azt kiabálta: ruszkiak menjetek haza! – *Tersánszky Józsi Jerő*:^[117] január végére kivonulnak, már csak a módját keresik. – Márton János szerint meg kellene mozgatni a fiatal magyar értelmiséget, hiszen a rákosisták akarnak visszajönni. – Családonként 15 000 forintért kiviszik az embert az oroszok. Egy bizonyos Horváth megbeszélte. Jöttek értük, de egy emelettel lejjebb is Horváth lakott. Kárhogy kapálózta, őket vitték el. Talán csak a határon derült ki, hogy nekik pénzük nincs. Az itthon maradt Horváth András^[118] szerint elő volt ez katonailag készítve, de mi egy útemmel előbb kezdtük el mint a románok meg bolgárok. S tán a lengyelek. – Darvas^[119] elég tanácstalan. Állítólag akkoriban a járókelők felismerték az utcán és egy táblát akasztottak a nyakába: Ilyen egy áruló miniszter – felirattal. – A Néphadsereg Művész-együttesének díszelőadása lett volna Moszkvában – minden jegy elkel, de az együttes meg, hogy itt nem akartak fellépni. Furcsa is lett volna.

December 18.

Sarkadi Imre előtt hosszú tiszta papír, napközben egy szót sem tud leírni, csak cím van meg: *Siralomház*. – Találkozás Lengyel Balázssal.^[120] majd amikor odajön Szüdi: Na itt a másik nagy író! Megköszöntem neki. – Enczi tegnap a Szabad Európában megnyilatkozott – nevét nem mondták ki, csak basszusáról lehetett ráismerni. Féja^[121] és a választók: Áronnak is, neki is muszáj lesz legalább 2–2 megyei listát vezetni, mert rajtuk kívül még legfeljebb I. Gyula jöhet számításba. Az ilyesmit nem bízhatjuk Sebestyén Lacira.^[122] – Ignó^[123] felesége állítólag ávós volt.^[124] A börtönben ismerkedtek meg kopogtatásos alapon, mintha ő is fogoly lett volna. Mondták neki mindjárt, hogy ávós. Csak megesküdték.

December 21.

Molnár Zoli lakásán sokszorosítót találtak?

December 22.

A tököli repülőter horizonájából minden minden nyugati kigépet elvittek. Fehérorosz: az oroszok még megköszönik ezt maguknak. Maguk győztek, most már csak az a kérdés, mikor szedhetik le a győmölcsét a győzelemnek.

December 23.

Fehér Lajos a karhatalomba meneküléssel nem menekült meg a kormány, hanem ürügyet talált, hogy Kádár jobbkeze legyen. – Szentkirályi a *Szabad Föld*. – Elvtársak ez kormánylap, itt nincs helye a mellébeszélésnek. Aki nem tud teljesen, nyíltan a kormány mellett írni, az most menjen el. Senki nem állt fel.

December 25.

Boldizsárnak erkölcsi aggályai vannak, hogy elfogadhatja-e a M. N.^[125] főszerkesztését. Mert ez a Népszabadság karácsonyi száma is milyen ügyetlen lett. ... Ezt ő sokkal jobban csinálná. Csinálja is majd bizonyosan. – Ligeti Vilma ki akart menni és üzenni Bécsből, Párizsban egy bőrgyáros bátyja van és Dél-Amerikában egy másik ültetvényes. Melós fiúk jöttek érte. Nem ment mégsem. – Sziklai^[126] mikor hazament 23-án, izgatottan összeveszett családjával és ki akarta őket nyírni. Após baltát ragadott, család elmenekült. Ekkor lement Sziklai a párt helyiségbe. Ott tárgyalt a titkárral, mikor a falu ... társasága fegyvert kért tőle, ezt megtagadta. Otthagyták, s másnap ezek a fiúk mégis fegyverrel megindultak, hogy Budapest felé vonuljanak, Sziklai rájuk lőtt kettőt pisztollyal és a vezetőt gerincen lőtte. Erre megtámadták a házat, Sz. ijedtében öngyilkos lett.^[127] – Pali^[128] 2x elfogták utcán munkába menet, orosz tudásával menekült meg: engedjétek, már így is 10 percet késtem a gyárból és én nem akarok kimenni hozzátok! Én voltam odakint 5 évig, én tudom, mi van odakint!

December 28.

Sebestyén Laci a Nagy-budapesti munkástanácsban. Még Kádár is ismerte – semmi esetre sem volt Kádár-bérenc vagy pártvezér. – Írószövetségi taggyűlés. Dobozi Imre minden áron velem akar jönni. Neki nem mondtak fel. Ő beteget jelentett, neki nem lehet felmondani. Gyalog jár, mert az autóját 23-án este a lap garázsában hagyta, másnap már hiába ment érte, valaki megelőzte.

December 29.

Telefon cseng este 5 tájban, idős női hang: te vagy az Jutka. Nagymama közli, hogy Böszörményi Katiék^[129] disszidáltak. Még nem tudom, csak hallom G-t.^[130] – Sír, egészen meg vagyok dőbbenve. Nagymama látni akarja hetenkint a gyermekek helyett, Bösi ragaszkodik a könyvekhez, hagyományozott könyveket és játékokat G-nak. Malmot játszom vele, keresztretjvényt fejtünk, hogy megnyugodjon. Engem is nagyon felkavar, ezért élünk? Hogy ilyen kapcsolatokat teremtsünk? Ilyen szívszakasztó kapcsolatokat? Visszaemlékeztem, 27-én este felé találkoztam a Déli mellett Böszörményivel.^[131] G. megismerte, Bösi bácsi! Visszafordult, megállottunk volna, de ő nem állt meg. Visszaemlékezem, amikor Kati utoljára itt volt, harsányan játszottak, Böszörményi Miklós jött értük, a gyermekek 10 percéből fél óra lett. Böszörményi szomorú, hallgatag lett, nekem kellett beszélnem. Magamra veszem G. nehéz elszakadása minden bánatát.

December 30.

Bárány^[132] is a helyzet gyorsuló konszolidációjában bízik. Egyik legfőbb érve, a Kiadók nem tudnak mit kezdeni nagy írók életműveivel. Mivel közkedvelt olvasmányok.

Jelzet: a napló a szerzők tulajdonát képezi.

[1] A gergyóremetei György Anna, Portik-Cseres Péter hitvese olyannyira hitt a Szent János kórház gyógyítóiban, hogy gyermekeit világra hozandó és a világot örökre elhagyandó, erőn felüli megpróbáltatásokat vállalva, ebbe a kórházba vitette magát. Lásd pl. Cseres Tibor: *Elveszített és megőrzött képek*. Magvető Könyvkiadó, 1978

[2] Kratochvíl Károly (1869–1946): altábornagy. 1918 novemberében ezredesi rangfokozatban kinevezik az V. erdélyi katonai kerületi parancsnokság élére és egyben a 38. hadosztály – 1919. január 20-ától Székely Hadosztály – parancsnokává. A Székely Hadosztály 1919 első hónapjaiban sikerrel vette fel a harcot a román csapatok ellen Erdélyben, április 26-án azonban a kilátástalan helyzetre való tekintettel letette a fegyvert.

[3] A börtönben Veres Péter és Mihail Sadoveanu írókkal együtt raboskodott. Veres Péter nem vállalta a szökéssel járó veszélyeket. Lásd Cseres Tibor: *Perbeszédék és párbeszédék*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986.

[4] Uo. 454–455.

[5] Uo.

[6] Kárpáti Aurél (1884–1963): író, költő, kritikus.

[7] Vajda János Társaság: 1926-tól 1952-ig működött irodalmi társaság.

[8] Zilahy Lajos (1891–1947): író, publicista, filmrendező.

[9] Cseres: *Elveszített és megőrzött képek*... 17.

[10] *Élet és Irodalom*, 1962. szeptember 1. 5.

[11] Sárközi György (1899–1945): költő, író, szerkesztő.

[12] Illés Endre (1902–1986): író, drámaíró, műfordító, kritikus, kiadóigazgató.

[13] Gelléri Andor Endre (1906–1945): író, novellista.

[14] Tamási Áron (1897–1966): író.

[15] Asztalos István (1909–1960): író, publicista.

[16] Cseres: *Perbeszéddek és párbeszéddek*... 528.

[17] Rónai Mihály András írta a *Tájkép, elől guggolva én* című kötetéről a *Pesti Napló* 1937. július 18-i számában: „Pálos Tibor vékony füzetének csak a címe elrettentő [...], egyébként meglepően tehetséges költő mutatkozik be [...], tele vagyok várakozással íranta.” (41. o.)

[18] Az *Őseink kertje*, Erdély lapjain követhetjük a Stührmer család, az állomásfőnök Stührmer János hányódásait Dobruzdán át Havasalföldig és a forgalmista beosztásig. Stührmerné Gizella egyetlen dologhoz ragaszkodott körömszakadtáig, erőn felül: lánya iskoláztatásához. Nóra így iskolás évei többségét kollégiumban töltötte, színjeles bizonyítványra kárhoztatva, hiszen az ösztöndíj – és ezzel a tanulás lehetősége – csak így volt elérhető. A regény a második bécsi döntés családi következményével zárul: Stührmerék 1940-ben Kolozsvárra költöznek.

[19] Kislégi Nagy Dénes (1884–1984): filozófus, közgazdász, 1942-től 1948-ig a kolozsvári egyetem professzora.

[20] Kovách Aladár (1908–1979): író, dramaturg, szerkesztő.

[21] A *Zöld levél árnyéka* című 1936-os verseskötetéről van szó. A kritika, egy bírálattól eltekintve, még az előző kötetnél (*Tájkép, elől guggolva én*) is elismerőbb hangon írt róla.

[22] Kovács Imre levélben jelezte Cseres kezdeményezését Erdei Ferencnek. Vö. Cseres: *Perbeszéddek és párbeszéddek*... 44. Végül Darvas Józseftől kapott felhatalmazást, hogy „Szeged és Debrecen között valahol, újságot csináljon a népnek.”

[23] Lásd pl. *Viharsarok*, 1946. június 15. 1.; Uo. szeptember 5. 1.

[24] Az Aurora Zenei, Irodalmi és Képzőművészeti Kör 1913. március 2-án Békéscsabán, a Rudolf Főgimnáziumban tartotta alakuló ülését.

[25] MADISz = Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség. 1944-ben a kommunista párt kezdeményezésére alakult meg, és önálló szervezetként 1948 márciusáig működött.

[26] Dér Endre: A fegyverek elcsendesültével, 1945 tavaszán... *Építőmunkás*, 1970. április, 3.

[27] Révai József (1898–1959): kommunista kultúrpolitikus, ideológus.

[28] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), Magyar Dolgozók Pártja, Magyar Írók Szövetségének Pártszervezete (a továbbiakban: M-KS 281), f. 32., 318–320. o., 1950. június 18.

[29] Gera György (1922–1977): író, műfordító, publicista, kritikus.

[30] Enczi Endre (1912–1974): költő, író, újságíró.

[31] Tardos Tibor (1918–2004): író, műfordító, újságíró.

[32] Veres Péter (1897–1970): író, politikus.

[33] Illés Béla (1895–1990): író, újságíró.

[34] Mesterházi Lajos (1916–1979): író.

[35] MNL OL, 281, f. 17., 92. o. Az egymás közötti, vagy szűk baráti társaságban elhangzó, a diktatúrát kifigurázó megnyilatkozások sűrűn előfordultak Mándy Iván írta egy visegrádi képeslapra, amit többek aláírásával Cseresnek küldött: „Még aláírni sem tudok, annyira lefoglal a békeharc.”

[36] Tímár Máté (1922–1999): író.

[37] Szűcs László (1901–1976): dramaturg, író.

[38] Ari Kálmán: újságíró, költő.

[39] MNL OL, Magyar Szocialista Munkáspárt, Tudományos és Kulturális Osztály (M-KS 288-33), 1959-9, „Feljegyzés a vitáról”. Még az alakuló ülésre meghívandó írók névsorában sem szerepel.

[40] Cseresen kívül ott volt pl. Bárány Tamás, Jékely Zoltán, Szeberényi Lehel, Benjámin László és még 13 társuk.

[41] Aczél György (1917–1991): kommunista politikus, a Kádár-korszak kulturális életének egyik legfőbb irányítója.

[42] Dobozy Imre (1917–1982): író, újságíró.

[43] Urbán Ernő (1918–1974): író, költő, újságíró, szerkesztő.

[44] Fenyő Miksa (1877–1972): író, a *Nyugat* alapító főszerkesztője, országgyűlési képviselő.

[45] Szeberényi Lehel (1921–1998): író.

[46] Kovács András (1925–2017): filmrendező.

[47] Azaz árulók, besúgók.

[48] Pongrátz Gergely (1932–2005): a Corvin-közi felkelők főparancsnoka 1956-ban.

[49] Dinnyés Lajos (1901–1961): gazdálkodó, agrárpolitikus, országgyűlési képviselő, miniszter, miniszterelnök, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár főigazgatója.

- [50] Dudás József (1912–1957): lakatos, politikus, az 1956-os forradalom és szabadságharc egyik felkelő-parancsnoka. A forradalom leverését követő megtorlások során kivégezték.
- [51] Tito, Josip Broz (1892–1980): jugoszláv forradalmár, miniszterelnök és államfő.
- [52] Valószínűleg Enver Hodzsa (1918–1985), az albán kommunista párt főtitkára.
- [53] Krassó György (1932–1991): közgazdász, az 1956-os forradalom és szabadságharc résztvevője, Kádár-korszak egyik ismert ellenzéki szereplője.
- [54] Boldizsár Iván (1912–1988): író, újságíró.
- [55] Nehru, Dzsaváharlál (1889–1964) India függetlenségéért küzdő politikus, miniszterelnök, 1954-ben veti fel az el nem kötelezett országok gondolatát.
- [56] Pethő Tibor (1918–1996): író, újságíró, szerkesztő, országgyűlési képviselő.
- [57] Gimes Miklós (1917–1958): újságíró, politikus, az 1956-os forradalom vértanúja.
- [58] Fehér Lajos (1917–1981): kommunista újságíró, politikus, a Kádár-korszak meghatározó agrárpolitikus, miniszterelnök-helyettes.
- [59] Szentkirályi János (1921–1978): újságíró, szerkesztő.
- [60] Fekete Sándor (1927–2001): író, újságíró, irodalomtörténész.
- [61] Horváth Sándor (1914–1986): újságíró, szerkesztő.
- [62] Losonczy Géza (1917–1957): újságíró, Nagy Imre kormányának államminisztere, az 1956-os forradalom mártírja.
- [63] Kassák Lajos (1887–1967): író, költő, műfordító, képzőművész.
- [64] Magyar Optikai Művek, szomszédos Cseres Tibor lakásával.
- [65] Gerő Ernő (1898–1980): kommunista politikus, belügyminiszter.
- [66] Apró Antal (1913–1994): kommunista politikus, miniszter, az Országgyűlés elnöke.
- [67] Dögei Imre (1912–1964): kommunista politikus, földművelésügyi miniszter.
- [68] Illés Béla (1895–1990): író, újságíró.
- [69] Takács Tibor (1927–2014): költő, újságíró.
- [70] Képes Géza (1909–1989): költő, műfordító, tanár, a Magvető Könyvkiadó igazgatója.
- [71] Hegedűs Géza (1912–1999): író, újságíró, költő, kritikus, egyetemi tanár.
- [72] Sarkadi Imre (1921–1961): író, újságíró, drámaíró, dramaturg.
- [73] Moldova György (1934–): író.
- [74] Csoóri Sándor (1930–2016): költő, író, politikus.
- [75] Ottlik Géza (1912–1990): író, műfordító.
- [76] Illyés Gyula (1902–1974): költő, író, drámaíró, műfordító, lapszerkesztő.
- [77] Háty Gyula (1900–1975): író, drámaíró, műfordító.
- [78] Benjámín László (1915–1986): költő, szerkesztő, országgyűlési képviselő.
- [79] Vértess Lajos (1897–1961): színművész.
- [80] Réz Ádám (1926–1978): író, műfordító, kritikus, szerkesztő.
- [81] Papp László (1926–2000): ökölvívó, olimpiai bajnok, edző, sportvezető.
- [82] Molnár Géza (1923–2011): író, újságíró.
- [83] Márton János (1922–2009): agrárközgazdász, agrárpolitikus.
- [84] Szobek András (1894–1986): kommunista politikus.
- [85] Erdei Ferenc (1910–1971) szociológus, író, politikus.
- [86] Zöld Sándor (1913–1951): orvos, kommunista politikus, belügyminiszter, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága 1951. április 19. ülésének másnapján öt és családját holtan találták.
- [87] Maléter Pál (1917–1958): katona, honvédelmi miniszter, az 1956-os forradalom mártírja.
- [88] Révész Géza (1902–1977): mérnök-vezérezredes, honvédelmi miniszter, diplomata.
- [89] Valójában november 10-én elhagyta az országot.
- [90] Ortutay Gyula (1910–1978): néprajzkutató, politikus, akadémikus.
- [91] Cseres Tibor.
- [92] Münnich Ferenc (1886–1967): jogász, kommunista politikus, 1958–1961 között a Minisztertanács elnöke.
- [93] Pongrácz Gergely.
- [94] Bogáti Péter (1921–2012): író.
- [95] Zsukov, Georgij Konsztantyinovics (1896–1974): a Szovjetunió marsallja, az SzKP KB tagja, honvédelmi miniszter. Kulcsszerepet játszott az 1956-os forradalmat és szabadságharcot leverő Forgószél-hadművelet kidolgozásában és vezetésében.
- [96] Szalay Béla (1922–2008): politikus, közgazdász.
- [97] Ehrenburg, Ilja Grigorjevics (1891–1967): szovjet-orosz író költő, publicista.
- [98] Tildy Zoltán (1889–1961): református lelkész, politikus, miniszterelnök, köztársasági elnök.
- [99] Kalmár László (1900–1980): filmrendező.

- [100] Tamási Áronné Basilides Aliz.
- [101] Tamási Lajos (1923–1992): költő.
- [102] Obersovszky Gyula (1927–2001): költő, író, újságíró.
- [103] Horváth Imre (1901–1958): diplomata, politikus.
- [104] Németh László (1901–1992): író, drámaíró.
- [105] Major Tamás (1910–1986): színművész, rendező, színházigazgató.
- [106] Hubay Miklós.
- [107] Malenkov, Georgij Makszimilianovics (1902–1988): orosz-szovjet politikus, 1953–1955 között a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.
- [108] Szabó Pál.
- [109] Barabás Tibor (1911–1964): író.
- [110] Tímár János (1921–2011): közgazdász, egyetemi tanár.
- [111] Fekete Gyula (1922–2010): író, szociográfus, újságíró.
- [112] Veres Péter (1897–1970): író, politikus.
- [113] Zelk Zoltán (1906–1981): költő, író.
- [114] Keresztury Dezső (1904–1996): író, költő, irodalomtörténész, 1945–1947 között vallás- és közoktatásügyi miniszter.
- [115] Emellett az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa is volt.
- [116] Belia György (1923–1982): irodalomtörténész, műfordító.
- [117] Tersánszky Józsi Jenő (1888–1969): író, muzsikus.
- [118] Horváth András (1911–1994) kommunista politikus.
- [119] Darvas József (1912–1973): író, politikus, a népi írók mozgalma egyik legjelentősebb tagja.
- [120] Lengyel Balázs (1918–2007): író, kritikus.
- [121] Féja Géza (1900–1978): író, újságíró, szerkesztő, tanár.
- [122] Sebestyén László (1921–1996): történész, újságíró, szerkesztő, ekkor a Petőfi Párt sajtóosztályának vezetője.
- [123] Ignotus Pál (1901–1978): publicista, író, szerkesztő.
- [124] Lásd Rainer M. János: Esetek a magyar hírszerzés történetéből, 1957–1967. *Rubicon*, 2002. 6–7. sz.
- [125] *Magyar Nemzet*.
- [126] Sziklai Sándor (1895–1956): katonatiszt, a Hadtörténelmi Intézet igazgatója.
- [127] Lásd pl. Speck István: A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2011. 1. sz. 183–218.
- [128] Cseres Tibor öccse, Portik Pál 1955-ben tért vissza orosz fogságból.
- [129] Böszörményi Katalin: Cseres Judit osztálytársa és legjobb barátja, ma már tudógyógyász.
- [130] Cseres Judit gyerekkori beceneve.
- [131] Böszörményi Miklós (1914–2002): tudógyógyász, egyetemi tanár.
- [132] Bárány Tamás (1922–2004): író, költő, 1956-ban az Írószövetség Ellenőrző Bizottságának elnöke.

Címkék:

[Cseres Tibor](#) ^[3]

[Író](#) ^[4]

[napló](#) ^[5]

[1956](#) ^[6]

[forradalom](#) ^[7]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 4. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/cseres-tibor-naplojegyzetei-1956>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/cseres-tibor-naplojegyzetei-1956>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/naplo1956.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/cseres-tibor>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/iro>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/naplo>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/forradalom>